

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА
ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ
В ЦИФРОВУ ЕПОХУ:
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 22 квітня 2026 року

Том 2

Одеса
2026

УДК 34:004:316.4(477)
С 70

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 23.04.2026 р.)*

За загальною редакцією академіка **С. В. Ківалова**

**С70 Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху: сучасні виклики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – Т. 2. – 684 с.
ISBN 978-617-8763-16-9**

Матеріали конференції узагальнюють результати наукових досліджень і практичних напрацювань учених, фахівців та представників професійних спільнот, виконаних в умовах воєнного часу та глибоких суспільних трансформацій.

У збірнику представлено широкий спектр наукових розвідок і практико-орієнтованих досліджень, що охоплюють актуальні проблеми публічного та приватного права, функціонування держави, судової та правоохоронної системи, а також трансформації суспільних процесів у цифрову епоху. Значну увагу приділено питанням адміністративного, фінансового, конституційного, міжнародного, морського та митного права, а також сучасним викликам у сфері кримінального права, кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

Окремі наукові секції присвячені проблемам удосконалення судоустрою, діяльності прокуратури, адвокатури та інших правоохоронних органів, розвитку трудового права і права соціального забезпечення, а також реформуванню цивільного, господарського, земельного, екологічного та енергетичного права. Збірник відображає також міждисциплінарний характер сучасних досліджень, охоплюючи питання філософії права, світових соціально-політичних процесів, соціології та психології, економіки та підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. Важливе місце посідають дослідження у сфері інформаційних технологій, кібербезпеки, штучного інтелекту та математичного моделювання як ключових чинників забезпечення національної безпеки.

Крім того, у збірнику висвітлено проблематику педагогіки, лінгвістики права, перекладознавства, журналістики, фізичної та військової підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розрахований на науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти та практиків у галузях права, економіки, соціології, психології, політології, інформаційних технологій і суміжних дисциплін.

УДК 34:004:316.4(477)

Відповідальний за випуск професор **М. Р. Аракелян**

Матеріали видано в авторській редакції.

ISBN 978-617-8763-16-9

© НУ «Одеська юридична академія, 2026
© Автори статей, 2026

<i>Заверзаєв Валерій Володимирович, Кучеренко Геннадій Васильович</i> ЗАГАЛЬНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ПРАВООХОРОНЦІВ У СИСТЕМІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ	634
---	-----

СЕКЦІЯ 30. ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

<i>Іванійчук Таїсія Юрійівна</i> РОЗШИРЕННЯ ФОРМАЛІЗАЦІЇ МЕТАДАНИХ У ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕЧНО- ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ.	637
<i>Дремлюга Ольга Олексіївна</i> МОНІТОРИНГОВИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ВЧЕНИХ УНІВЕРСИТЕТУ В ВИДАННЯХ, ЩО ІНДЕКСУЮТЬСЯ У СВІТОВИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ	642
<i>Стефанчишена Тетяна Михайлівна, Морозова Тетяна Володимирівна</i> ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО БІБЛІОТЕЧНОГО РУХУ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ ...	645
<i>Нерубацька Лариса Миколаївна</i> <i>Богун Катерина Павлівна</i> КОМПЛЕКТУВАННЯ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУ «ОЮА» ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ.	648
<i>Опольська Тамара Іванівна</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРАКТИК В РОБОТУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ НУ «ОЮА»	651
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	655

СЕКЦІЯ 30. ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Керівник секції: директор наукової бібліотеки, кандидат біологічних наук

Іванійчук Таїсія Юріївна

Секретар секції: завідувачка відділом читальних залів

Морозова Тетяна Володимирівна

Іванійчук Таїсія Юріївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

директор наукової бібліотеки

РОЗШИРЕННЯ ФОРМАЛІЗАЦІЇ МЕТАДАНИХ У ЦИФРОВИХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

У сучасному бібліотечно-інформаційному дискурсі проблематика метаданих належить до тих тем, що вже давно вийшли за межі суто технічного професійного обговорення. Водночас саме стрімка цифрова трансформація науки, освіти та академічної комунікації актуалізує потребу нового, більш прикладного й аналітичного переосмислення їх ролі. Якщо раніше акцент переважно зосереджувався на описовій функції метаданих, то сьогодні на перший план виходять питання їх використання як інструменту інтеграції наукових ресурсів, забезпечення інтероперабельності та семантичної інтеграції цифрових інформаційних ресурсів, управління інституційною звітністю, забезпечення видимості досліджень та підтримки процедур, зокрема, акредитації у закладах вищої освіти.

Саме тому в умовах розвитку політик Open Science, реалізації FAIR-принципів та зростання вимог до цифрової доказовості наукового результату метадані доцільно розглядати не лише як елемент бібліографічного опису, а як інфраструктурний ресурс управління знаннями та науковою репутацією закладу вищої освіти.

Особливої актуальності це питання набуває в контексті **оновлення державних і відомчих стандартів звітності ЗВО**, модернізації форм подання результатів наукової діяльності, вимог до відкритої науки, а також процедур акредитації, рейтингового оцінювання та перереєстрації фахових видань. Методичні рекомендації МОН України до звітної кампанії закладів вищої освіти та наукових установ, затверджені наказом № 854 від 13.06.2025, засвідчують перехід до більш уніфікованої, цифрово орієнтованої та машиночитаної моделі наукової звітності [11].

Теоретичне підґрунтя дослідження формують праці українських і зарубіжних учених у галузі бібліотекознавства, інформаційної науки та цифрової наукової комунікації.

Вагомим теоретичним джерелом стала колективна монографія «Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів» за редакцією В. Ю. Бикова та О. М. Спіріна [10], у якій електронна бібліотека розглядається як складова єдиного науково-освітнього інформаційного простору з акцентом на OAI-PMH, інтеграції ресурсів та віддаленому доступі.

У працях Н. В. Стрішенець метадані концептуалізуються як еволюційне продовження традицій каталогізації, предметизації та авторитетного контролю, адаптованих до цифрового середовища. Такий підхід дозволяє розглядати сучасні метадані як форму вторинної інформації нового покоління [14; 15].

Важливий репозитарний і соціокомунікативний вимір представлено у працях Т. Ярошенко, яка обґрунтовує значення інституційних репозитаріїв як ключових механізмів сучасної наукової комунікації та відкритого доступу [17; 18; 19].

Суттєво доповнює зазначену концептуальну рамку дослідження І. Перенесіненко, у роботах якого тематичний доступ до електронних колекцій розкривається через механізми рубрикації, класифікації, предметизації та смислової навігації. У сучасній термінології це відповідає семантичному рівню метаданих, який забезпечує не лише пошук, а й інтелектуальне групування ресурсів [13].

Серед зарубіжних досліджень концептуально важливими є праці Christine Borgman [1], яка розглядає цифрову інфраструктуру науки як мережу інформаційних потоків; Lorcan Dempsey, який трактує бібліотеку як network-level knowledge infrastructure; а також Manolis Peronakis, який у межах semantic web-підходу пропонує розуміння метаданих як самостійних інформаційних ресурсів, а не лише як «додаток» до документа [5]. У науковій концепції Ludo Waltman метадані постають як багатовимірний феномен, що поєднує функції інфраструктури, інструменту стандартизації, механізму оцінювання та ресурсу для алгоритмічної обробки. Їх обіг визначає не лише технічні аспекти функціонування наукових комунікацій, а й соціально-епістемологічні параметри розвитку науки. У роботі «Transforming the Quality of Metadata in Institutional Repositories» підкреслено, що якість метаданих прямо впливає на видимість ресурсу, цитованість і наукову комунікацію [3]. Сучасні дослідження підкреслюють, що недостатня формалізація емпіричних і дослідницьких наборів даних суттєво обмежує їх повторне використання [8], що суперечить принципам FAIR.

Таким чином, сучасна теоретична модель може бути представлена як логічний ланцюг: каталогізація → метадані → тематичний доступ → інтеграція в межах електронної бібліотеки/бази даних → наукова аналітика.

Загалом метадані виконують щонайменше чотири функції: описову (descriptive) – структуризація ресурсів; навігаційну (discovery) – забезпечення пошуку; інтеграційну (interoperability) – зв'язування систем; аналітичну (machine-actionable) – підтримка автоматизованих процесів [6].

У цифровому академічному середовищі формалізація метаданих є базовою умовою інтероперабельності між інформаційними платформами. У цьому контексті формалізація бібліотечної роботи з ресурсами вже не може обмежуватися класичними процедурами каталогізації та бібліографічного опису. Натомість вона охоплює створення, стандартизацію, інтеграцію та аналітичне використання метаданих, які забезпечують зв'язок між такими ключовими елементами наукової інфраструктури, як інституційні репозитарії, АБІСи, наукометричні платформи, цифрові профілі дослідників і системи управління освітньою та науковою діяльністю ЗВО. Нині вторинна інформація реалізується через багаторівневі системи метаданих, що включають як класичні бібліографічні поля, так і стандартизовані цифрові ідентифікатори (Persistent Identifiers, PID), семантичні зв'язки та машинозчитувані атрибути [16].

Йдеться про інтеграцію класичних та сучасних стандартів: MARC-формати; Dublin Core; MODS; METS; PREMIS; BIBFRAME; RDF / Linked Open Data, що сприятиме уніфікації опису ресурсів між різними цифровими платформами. Тут критично важливим є використання, зокрема, OAI-PMH та schema.org metadata markup, що забезпечує збір даних та індексацію глобальними системами [2 ; 7; 9].

Особливого значення серед метаданих набувають системи постійних ідентифікаторів (ORCID – для ідентифікації дослідника; DOI / Crossref – для ідентифікації публікації; ROR – для стандартизації інституційної афіліації).

Принципово важливим є те, що сучасні метадані функціонують як основа для кластеризації інформації за моделлю: **дослідник → ORCID → публікація → DOI / Crossref → афіліація → ROR → репозитарій/наукометрична база даних → звітність**.

Саме інтеграція цих компонентів забезпечує автоматизоване формування аналітичної звітності за моделлю: дослідник → кафедра → факультет → ЗВО → публікація → база даних → звітність.

У сучасних умовах це має безпосереднє прикладне значення для наукових звітів; акредитаційних кейсів; моніторингу публікаційної активності.

Показовим прикладом сучасної реалізації зазначених підходів є бібліотечно-інформаційні системи закладу вищої освіти, зокрема, на базі DSpace та Unilib. На прикладі інституційного репозитарію НУ «Одеська юридична академія» можна простежити багаторівневу модель формалізації: тематичний дескриптор; галузь знань; автор; ORCID; DOI; ROR; кафедральна колекція; видавець; handle; URI тощо. Така модель забезпечує не лише доступ до документа, а й кластеризацію наукового доробку за науковими школами, структурними підрозділами та напрямками досліджень. Це важливо, адже сучасні форми звітів вимагають не просто переліку публікацій, а **структурованої верифікованої інформації**, що включає: цифрові ідентифікатори публікацій; посилання на авторські профілі; афіліацію; інституційні зв'язки; індексацію у міжнародних базах; дані про відкритий доступ; показники цитованості та видимості.

Варто також звернути увагу на те, що AI радикально трансформує робочі процеси з метаданими : автоматичне генерування метаданих; класифікація та категоризація; семантичне збагачення (enrichment); виокремлення сутностей (NER); ключові слова та тематичне моделювання. Це відповідає ширшій тенденції переходу до machine-actionable metadata [4].

У цьому аспекті бібліотека ЗВО трансформується зі сховища інформації в центр інформаційно-аналітичного супроводу освітньо-наукового процесу.

Отже, сучасна формалізація метаданих у бібліотечно-інформаційному середовищі виходить далеко за межі традиційного бібліографічного опису. Вона постає як комплексний інструмент забезпечення інтероперабельності, тематичної навігації, цифрової репрезентації наукового доробку та аналітичного супроводу управління закладах вищої освіти.

Науково обґрунтоване поєднання класичних підходів каталогізації, сучасних PID-систем, FAIR-принципів, принципів відкритої науки та інструментів штучного інтелекту дозволяє розглядати метадані як ключовий ресурс цифрового суверенітету знань та академічної доброчесності.

Своєю чергою інтеграція технологій штучного інтелекту у процеси створення та управління метаданими не може розглядатися виключно як технологічне вдосконалення бібліотечних практик. Йдеться про значно глибший процес – **епістемологічний зсув**, що трансформує самі принципи формування, організації та інтерпретації знання в цифрових бібліотеках.

Наукова новизна полягає в обґрунтуванні переходу від розуміння метаданих як описового елемента до їх трактування як інституційного аналітичного ресурсу управління науковою діяльністю ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Borgman Christine L. Scholarship in the Digital Age: Information, Infrastructure, and the Internet. DOI: <https://doi.org/10.7551/mitpress/7434.001.0001>
2. Challenges of metadata interoperability across different library systems Mr. Lintaj Bhaskar Ukey. URL: <https://ijarst.in/public/uploads/paper/469011757133498.pdf>
3. Mering M. Transforming the Quality of Metadata in Institutional Repositories. *The Serials Librarian*. 2019. Vol. 76(1–4). P. 79–82. DOI: <https://doi.org/10.1080/0361526X.2019.1540270>
4. Palaska A. Enhancing Metadata Management in Digital Libraries Using Artificial Intelligence: A Systematic Literature Review. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:2020305/FULLTEXT01.pdf>
5. Peponakis M. Libraries' Metadata as Data in the Era of the Semantic Web: Modeling a Repository of Master Theses and PhD Dissertations for the Web of Data. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.1609.03385>
6. Project deliverable D3.1. Report on existing regulatory frameworks and governance mechanisms for mobility data sharing. URL: <https://diva-portal.org/smash/get/diva2%3A2024670/FULLTEXT01.pdf>

7. Sinha R. Metadata and Resource Management in the Digital Era: A Bibliometric-Narrative Synthesis of Global Research Trends. URL: <https://ssrn.com/abstract=6101647> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.6101647>

8. Vassiliou G., Tsamis G., Chatzinikolaou S., Nipurakis T., Papadakis N. Enhancing Discoverability: A Metadata Framework for Empirical Research in Theses. *Algorithms*. 2025. Vol. 18(8). P. 490. DOI: <https://doi.org/10.3390/a18080490>

9. Wahid N., Warraich N. F., Tahira M. Mapping the cataloguing practices in information environment: a review of linked data challenges. *Information and Learning Sciences*. 2018. Vol. 119. №. 9-10 P. 586–596. DOI: <https://doi.org/10.1108/ILS-10-2017-0106>

10. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / за наук. ред. проф. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна. Київ : Педагогічна думка, 2012. 176 с. URL <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1400/4/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%802012%D0%94%D1%80%D1%83%D0%BA.pdf>

11. Звітна кампанія ЗВО та НУ 2025. *NAUKA*. URL: <https://nauka.gov.ua/information/zvitorg2025>

12. Лобузін К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ , 2012. 252 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/E_LIB/PDF/EIF0000043.pdf

13. Перенесієнко І. П. Організація тематичного доступу до електронних бібліотечних колекцій : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Київ, 2018. 19 с.

14. Стрішенець Н. Еволюція стандартів каталогізації: від «91 правила» Британської бібліотеки (1841) до RDA. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 3. С. 101-103. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004735>

15. Стрішенець Н. Сучасна предметна каталогізація в наукових бібліотеках: теоретичні та практичні аспекти. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 2. С. 115-120. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004064>

16. Цюра М., Жеребчук С. Огляд використання постійних ідентифікаторів в Україні. *Відкрита наука та інновації*. 2024. Т. 1. № 2. DOI: <https://doi.org/10.62405/osi.2024.02.05>

17. Ярошенко Т., Ярошенко О. Вимірювання впливу науки: за межі традицій. порівняльний аналіз сучасних наукометричних інструментів та їх роль у визначенні наукового внеску. *Відкрита наука та інновації*. 2024. № 1. С. 18-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osin_2024_1_4

18. Ярошенко Т., Ярошенко О. Високоцитовані документи науковців України в базах даних цитувань: кореляція бібліометричних індикаторів. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 5. С. 108-126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujlis_2020_5_9

19. Ярошенко Т. О., Сербін О. О., Ярошенко О. І. Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова плат-*

форма: інформаційні технології в соціокультурній сфері. 2022. Т. 5. № 2. С. 277-292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dpitsca_2022_5_2_8

Ключові слова: бібліотека, метадані, формалізація метаданих, цифрові бібліотеки, бібліотечно-інформаційні системи, відкритий доступ, відкрита наука, FAIR-принципи, цифрова інфраструктура науки, постійні ідентифікатори (ORCID, DOI, ROR), наукометрія, штучний інтелект у бібліотеках, цифрова репрезентація науки.

Key words: library, metadata, metadata formalization, digital libraries, library and information systems, open access, open science, FAIR principles, digital research infrastructure, persistent identifiers (ORCID, DOI, ROR), scientometrics, artificial intelligence in libraries, digital representation of science.

Дремлюга Ольга Олексіївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувачка відділу НАЦ наукової бібліотеки*

МОНІТОРИНГОВИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ВЧЕНИХ УНІВЕРСИТЕТУ В ВИДАННЯХ, ЩО ІНДЕКСУЮТЬСЯ У СВІТОВИХ НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ

У 2026 році Міністерство освіти і науки України знову отримало підтвердження від міжнародних партнерів – Clarivate та Elsevier – щодо продовження безоплатного доступу для українських інституцій до їх наукометричних баз даних – Web of Science та Scopus. Безперечно зараз ці наукометричні бази є одними з найбільших і престижніших наукометричних баз даних у світі. Десятки тисяч видань, що індексуються у цих наукометричних базах, є найбільш авторитетними у науковому світі, оскільки проходять ретельний відбір і рецензування. Статті, опубліковані в цих виданнях, стають видимими та доступними науковцям по всьому світу, що позитивно позначається щонайменше на наукометричних показниках авторів цих статей. Наказом МОН від 17.01.2022 р. № 29 було передбачено закладам вищої освіти упорядкувати у базах даних Scopus та Web of Science (WOS) їхні інституційні профілі, які формуються на основі належності до певної інституції (афіліації) проіндексованих в цих базах документів (статей тощо). Моніторинговий аналіз профілю університету в наукометричних базах даних можна провести за декількома категоріями: за кількістю публікацій щорічно проіндексованих в базі, за типами документів, за профілями дослідників, за галузями знань та іншими.

У WOS із профілем Національного університету «Одеська юридична академія» зараз афілійовано 578 документів. У 2002 році була проіндексована перша афільована з університетом стаття. З 2002 по 2016 рік в базі WOS індексувалося щорічно 1-2 статті, а починаючи з 2017 року і по 2022 кількість статей, що індексуються, постійно збільшувалася. У 2021 році було вже проіндексовано 111 статей. Після вторгнення Росії в Україну, цей показник знизився в середньому до 50 статей на рік (Рис. 1).